

УДК 332.834.4: 336

Ненно І. М., Зубаль А. М.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Активне формування та розвиток ринкових відносин визначає місце страхування в економічній системі як основного фінансового механізму захисту юридичних і фізичних осіб, суспільства в цілому від різного роду ризиків і небезпек.

Специфіка діяльності страховиків визначається в тому, що страхові компанії пропонують споживачам страхові послуги, які забезпечують страховий захист у вигляді майбутніх страхових виплат і відшкодувань страхувальникам, які підпали під страховий випадок та зазнали збитків. Дана особливість функціонування страховиків («плата наперед») передбачає необхідність певних гарантій спроможності страхової компанії відповідати за своїми зобов'язаннями перед страхувальниками, застрахованими або вигодонабувачами.

Тому, виходячи з природи діяльності страхової компанії, історично виділився основний критерій її оцінки – фінансова стійкість. У цьому зв'язку правомірною є постановка питання про дослідження теоретичних основ фінансової стійкості та її забезпечення, як однієї з обов'язкових умов діяльності страхових компаній, що дозволяє їм функціонувати на ринку, а також про розробку заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості страховиків.

Дослідженню теоретичних основ фінансового стану страхових компаній, зокрема фінансової стійкості страховиків та умов забезпечення даного параметру, присвячені роботи наступних вітчизняних та закордонних вчених: М. М. Александрова, В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, В. Д. Бігдаш, Д. Бланд, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак, О. О. Гаманкова, Л. М. Горбач, Є. Ф. Дюжиков, А. М. Єрмошенко, О. Д. Заруба, І. С. Іванюк, І. О. Корват, О. В. Марушко, І. М. Ненно, Л. А. Орланюк-Малицька, С. С. Осадець, Л. І. Рейтман, Ю. А. Сплетухов, В. В. Сухов, Н. В. Ткаченко, Т. А. Федорова, Л. В. Шірінян, Я. Шумелда. Віддаючи належне здобуткам цих вчених, теоретичні основи поняття «фінансова стійкість страхових компаній» досліджено недостатньо. Причина такого стану справ полягає в тому, що для нього характерні складність, багатоаспектність та відсутність концептуальних досліджень у цій сфері. Як наслідок, у вітчизняній економічній літературі спостерігаємо дещо безсистемне використання понять «фінансова стійкість», «фінансова надійність» та «платоспроможність». Відбувається їх підміна чи ототожнення, що в цілому ускладнює їх вивчення та оцінку.

Сьогодні в науковому товаристві спостерігається достатньо велика кількість різнопланових підходів до визначення поняття «фінансова стійкість страхових компаній», проте єдиний методологічний підхід до трактування даного поняття відсутній. Серед дослідників сфери страхування досі точаться дискусії щодо відмінності або подібності категорій фінансова стійкість і фінансова надійність. При цьому одні вчені-економісти Вовчак О. Д., Гаманкова О. О. [1, 2] ототожнюють терміни стійкість і надійність. Другі, зокрема Шірінян Л. В. [3] вважає, що фінансова стійкість є частковим виявом фінансової надійності страховика. Третя група вчених заперечує згаданий вище підхід, визначаючи фінансову надійність похідною від категорії фінансова стійкість [4].

Метою даної статті є оцінка існуючих теоретичних підходів до визначення сутності поняття «фінансова стійкість страхової компанії» та сформулювати концептуальні засади трактування його змісту.

Загальноприйнятим підходом до визначення фінансової стійкості страхової компанії є її здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування та перестрахування в умовах впливу несприятливих факторів. Цікаво, що аналогічне визначення часто стосується не поняття «фінансова стійкість», а поняття «фінансова надійність». Отже, в науковій літературі простежується необґрунтована підміна одного поняття іншим.

Термінологічна плутанина виникає внаслідок прагнення розв'язати проблему поверхово, не вдаючись до фундаментального обґрунтування своїх поглядів. На нашу думку, головною характеристикою страхової компанії є фінансова стійкість, а не фінансова надійність. Остання може бути похідною від фінансової стійкості. Фінансово стійка страхова компанія не завжди буде фінансово надійною, бо надійність залежить від сумлінності та суб'єктивного наміру виконання страховиком своїх фінансових зобов'язань у повному обсязі. Досі точаться дискусії щодо взаємозв'язку понять «фінансова стійкість» та «платоспроможність». В країнах Європейського союзу поняття «фінансова стійкість» як такого не існує. Страхову компанію характеризують з точки зору її платоспроможності, використовуючи термін Solvency (задоволення мінімальних стандартів фінансового здоров'я страхової компанії, коли активи перевищують зобов'язання).

Наукові публікації ж вітчизняних авторів свідчать про часте змішування або навпаки розмежування понять «платоспроможність» та «фінансова стійкість».

Заслуговує на увагу підхід Л. Временко та О. Корват [5], які розглядають категорію «платоспроможність» як синонім поняття «фінансова стійкість». При цьому вони вважають, що платоспроможність є показником, який характеризує стан страховика не лише на час проведення аналізу його діяльності, але і на майбутнє. Деякі автори не ототожнюють поняття «фінансова стійкість» та «платоспроможність». Так, наприклад, В. О. Сухов [6] пропонує чітко розмежувати поняття фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності, при цьому під платоспроможністю розуміє здатність страхової компанії розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями, а під фінансовою стійкістю — здатність страховика виконати узяті фінансові зобов'язання під впливом несприятливих чинників зміни економічної кон'юнктури. Тобто платоспроможність є критерієм оцінки фінансового стану страховика в короткостроковому періоді, тоді як фінансова стійкість – у довгостроковому.

Проте, навіть якщо взяти до уваги лише часовий критерій, можна зробити висновок, що під «платоспроможністю» необхідно розуміти здатність організації виконувати зобов'язання у певний момент часу. Водночас, поняття «фінансова стійкість» визначає здатність страховика виконувати зобов'язання в будь-який момент часу, в тому числі, й у будь-який час у майбутньому. Отже, платоспроможність є «миттєвим показником», зрізом стану компанії в момент проведення аналізу і є зовнішнім проявом фінансової стійкості страховика на певну дату. Проводячи аналіз сутності і трактування поняття «фінансової стійкості» страховика необхідно зазначити і те, що вітчизняні та закордонні науковці, в своїй більшості, розвивають такі підходи до визначення даної категорії (див. рис. 1).

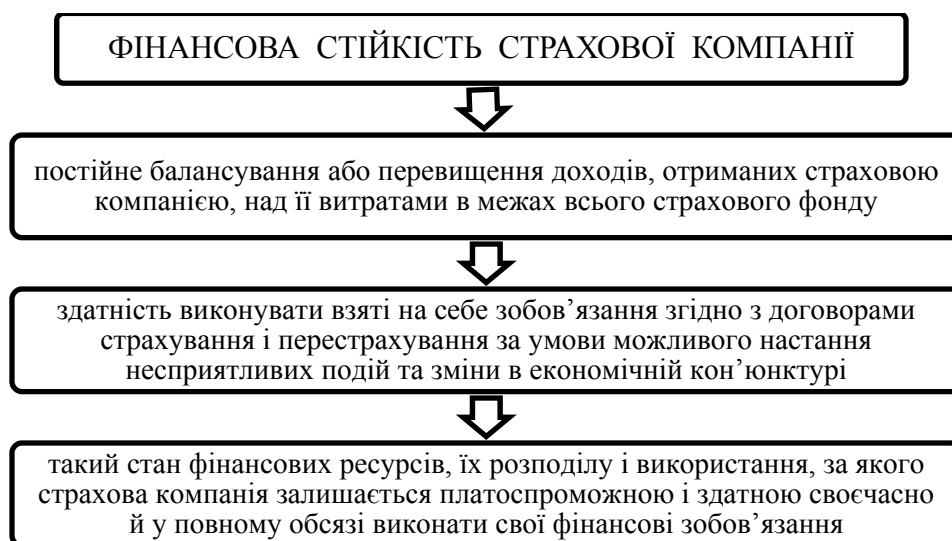

Рис. 1. Графічне подання терміну «Фінансова стійкість страхової компанії»

Фінансова стійкість – це характеристика становища компанії, а забезпечення як категорія – це сукупність засобів, умов і факторів, котрі сприяють нормальному протіканню процесів на підприємстві, в організації, регіоні, країні. Забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є складним процесом, пов'язаним з постійним контролем всіх сфер діяльності страховика та своєчасною реакцією менеджменту компанії на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища. В більшості наукових праць автори виділяють майже однакові або схожі складові забезпечення фінансової стійкості страховика. Так, до основних критеріїв забезпечення стабільної діяльності страховика відносять: достатність власного капіталу, урівноважену тарифну політику, збалансованість страхового портфеля, наявність безпечної програми перестраховування, адекватні методи формування страхових резервів, оптимальну інвестиційну політику. На початкових етапах розвитку страхової компанії фінансова стійкість забезпечується здебільшого розмірами і якістю статутного капіталу: резервним капіталом, вільними резервами, нерозподіленим прибутком. З розвитком страхової діяльності зростає роль таких чинників, як збалансований страховий портфель, тарифна політика, достатність страхових резервів, перестраховування, інвестиційна політика. Від розміру власного капіталу залежать можливості страховика оптимально організувати тарифну, інвестиційну та перестрахову політики компанії.

Не зважаючи на велике значення фінансової стійкості страхових компаній, в основному правовому акті в галузі страхування – Законі України «Про страхування» [7] відсутнє будь-яке визначення сутності фінансової стійкості страховиків та умов її забезпечення, тоді як розділ III Закону України «Про страхування» присвячений забезпеченню платоспроможності, зокрема, в ст. 30 сформульовані основні умови забезпечення платоспроможності страхових компаній, а саме: наявність сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду страховика; створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань; перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності. Дані умови є невід'ємними складовими фінансової стійкості страхової компанії. Специфіка досягнення фінансової стійкості страховика зумовлена самим характером страхових відносин, в основі яких знаходиться категорія ризику, і здійсненням страховиком страхової, інвестиційної, фінансової діяльності, кожен з яких призводить до формування ресурсів і зобов'язань. Отже, платоспроможність – це основна ознака фінансової стійкості страховиків, специфіка якої проявляється в особливостях формування зобов'язань і ресурсів для їх виконання. Досягнення та підтримання фінансової стійкості повинно бути спрямоване на забезпечення розвитку. Достатність фінансового потенціалу розвитку необхідна для довгострокового забезпечення фінансової рівноваги страховика і, відповідно, створення дієвої системи захисту майнових інтересів громадян.

Джерелом формування фінансового забезпечення є фінансовий потенціал, що являє собою сукупність фінансових ресурсів страховика як результат перевищення доходів страховика над витратами, з одного боку, та результатом певного рівня капіталізації, з іншого. Фінансовий потенціал розвитку страховика – це сукупність вільних від зобов'язань фінансових ресурсів страховика, яку спрямовують на розширення діяльності [8]. Він залежить від надходжень страхових внесків, із яких в майбутньому формують страхові резерви, в свою чергу, на розмір страхових внесків впливає тарифна політика компанії; за рахунок інвестиційного доходу, що страховик отримує від розміщення страхових резервів та інших фінансових ресурсів; за рахунок статутного капіталу, інших ресурсів, нерозподіленого прибутку, котрий є власністю страховика й свідчить про його платоспроможність та фінансову стійкість. Таким чином, фінансова стійкість страхової компанії це не тільки достатність фінансових ресурсів для покриття усіх взятих на себе зобов'язань, але й наявність вільних від зобов'язань фінансових ресурсів страховика тобто фінансового потенціалу розвитку, що спрямовують на розширення діяльності та розвиток страхової організації.

Умовами забезпечення фінансової стійкості є: достатній власний капітал, зважена тарифна та інвестиційна політики, ефективного формування страхового портфелю, управління перестраховуванням, управління резервами (див. рис. 2).

Рис. 2. Виокремлення поняття «фінансова стійкість» у сукупності понять «фінансова надійність», «платоспроможність» та «фінансовий потенціал розвитку»

ВИСНОВКИ

Запропонований підхід до визначення фінансової стійкості страховика дозволяє врахувати здатність страхової компанії вчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями формуванням такого обсягу фінансових ресурсів, за якого страхова компанія залишається платоспроможною, а також створювати фінансовий потенціал розвитку, що забезпечить не тільки досягнення фінансової стійкості, а й її підтримання протягом певного часу.

Розв'язання проблеми забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є багатofакторним і складним завданням, що вимагає подальшого дослідження критеріїв і умов її забезпечення та методичних підходів щодо оцінки фінансового стану та розвитку страховика, які б найбільш точно відображали взаємозв'язок фінансової стійкості, платоспроможності, фінансового потенціалу розвитку та факторів, що їх визначають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вовчак О. Д. *Страховання : навч. посіб. [Текст] / О. Д. Вовчак. – Львів : Новий світ – 2000, 2004. – 480 с.*
2. Гаманкова О. О. *Фінанси страхових організацій : навч. посіб. [Текст] / О. О. Гаманкова. – К. : КНЕУ, 2007. – 328 с.*
3. Шірінян Л. В. *Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств / Л. В. Шірінян // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 70–81.*
4. Іванюк І. С. *Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії» [Текст] / І. С. Іванюк, Д. С. Маруженко // Фінанси України. – 2006. – № 11. – С. 77–90.*
5. Временко Л. *Пруденційні режими регулювання страхової діяльності: цілі, задачі, інструменти / Л. Временко, О. Корват // Страхова справа. – 2009. – № 1. – С. 60–64.*
6. Сухов В. А. *Государственное регулирование финансовой устойчивости страховиков / В. А. Сухов. – М., 1995. – 112 с.*
7. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96 – ВР в редакції від 18.01.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Ненно І. М. *Навчальний комплекс Страховий менеджмент. навчальний посібник / І. М. Ненно. – Харків : БУРУН КНИГА, 2011. – 224 с.*